

Lærervejledning til **Tak for kaffe!**

Undervisningsmaterialet

'Tak for kaffe!' består af en film, en grundbog til læsning og skrivning og en cd-rom med øvelser.

Målgruppen

'Tak for kaffe!' er lavet til indvandrerundervisning. Målgruppen er analfabeter, som har gennemgået den første grundlæggende alfabetisering svarende til indholdet i 'Alfa og Omega'.

Materialet er også velegnet til kursister, som er alfabetiseret på et andet alfabet end det latinske.

Tidsforbrug

Det er vigtigt at materialet bruges ret intensivt for at udnytte effekten af den indbyggede repetition. Med ca. 3 timers undervisning dagligt vil det tage ca. en til to uger at gennemgå én lektion. Her vil det også være muligt at arbejde med ekstra stof relateret til lektionerne og evt. helt andre ting for at variere undervisningen.

Arbejdsform

Materialet lægger op til at blive brugt dels til klasseundervisning, dels til par- og gruppearbejde og endelig til individuel træning.

Filmen

Filmen viser et besøg i et dansk hjem. Det er en ca. 30-årig kvinde, der besøger sin arbejdskollega et par timer en eftermiddag.

Kvindernes alder, indbyrdes relation, stedet hvor de mødes, tidspunktet mv. har en betydning for handlingen og dialogen i filmen.

Ud fra filmen kan der arbejdes med følgende elementer:

1. Dialog
2. Tonefald
3. Ord for bevægelser og handlinger
4. Kropssprog
5. Navne på genstande
6. Normer, traditioner og adfærdsmønstre

Tanken er at dialogen i filmen bruges som udgangspunkt for **mundtlig** træning, mens bevægelser, genstande og handlinger desuden danner grundlaget for **læse- og skrivetræning**.

Da hvert afsnit ud over selve dialogen i filmen giver baggrunden for en masse forskellige øvelser, vil det være hensigtsmæssigt at bruge flere undervisningsgange på det enkelte afsnit. På den måde bliver det indlærte repeteret.

Brug af filmen til mundtlig træning:

- 1 Filmen består af 6 afsnit. Vis ét afsnit af gangen. Først når ét afsnit er færdigbearbejdet vises næste afsnit.
- 2 Vis første afsnit i sin helhed. Spørg derefter hvor filmen foregår, hvem personerne er, hvor gamle de er, hvor de kender hinanden fra, hvad årstid det er osv. Undlad selv at give svarene, men lad kursisterne begrunde deres gæt.
- 3 Spil første afsnit igen sætning for sætning. Stop filmen efter hver sætning og spørg om, hvad der bliver sagt.
- 4 Bed kursisterne om at forklare alle udråbsord undervejs: Av!, ah!, nej!, puh! osv. (disse ord er ikke internationale)
- 5 Spørg kursisterne om hvad personerne egentlig mener, de steder hvor udsagn og tonefald eller kropssprog ikke er i overensstemmelse.
- 6 Spørg kursisterne om, hvilke forskelle der er på et besøg i Danmark og et lignende besøg i deres lande. Hvilke gaver har man med? Hvordan hilser man på hinanden? Kan man beholde skoene på? Hvad bliver der serveret og hvornår? Hvad snakker man om? Osv.
- 7 Spørg hvad kursisterne synes om boligens indretning, personerne, tøjet, musikken mv.
- 8 Vis hele afsnittet i sin helhed.
- 9 Skru helt ned for lyden og spil afsnittet igen sætning for sætning. Kursisterne skal nu prøve at huske sætningerne så ordret som muligt.
- 10 Lav et rollespil, hvor kursisterne to ad gangen gennemspiller hele afsnittet. Hvis man vælger at rollespillet skal ligge så tæt på filmen som muligt, kan de øvrige kursister hjælpe lidt til undervejs med at huske, hvad der skal siges.
Man kan også vælge at lade de to optrædende spille mere frit, fx kan man bede dem gøre de samme ting, som man ser i filmen, men de behøver ikke nødvendigvis bruge de samme sætninger, blot sætningerne er rimeligt korrekte.

Brug af filmen som grundlag for læse- og skrivetræning

Bevægelser

For hvert filmafsnit er der udvalgt 12 tydelige bevægelser fx 'ringer på døren', 'tager jakken af', 'går ind i stuen' osv. De 12 bevægelser er fastholdt i 12 fotos med tilhørende sætninger og bliver præsenteret på første side i hvert afsnit i grundbogen.

Vis filmafsnittet og stop hver gang en af de 12 bevægelser vises. Vis evt. den enkelte bevægelse flere gange. Indøv de sætninger der hører til mundtligt.

Genstande

Vis afsnittet én gang, hvor der kun fokuseres på genstande. Stop hver gang der optræder nye ting på billedet og se hvor mange ord kursisterne kender.

Filmens dialoger

Filmens dialoger er trykt i grundbogen. Man kan vælge helt at lade være med at bruge udskriften af dialogerne, men bruger man dem, er det vigtigt at dialogerne først er indlært mundtligt via filmen. Det giver en bedre udtale og bedre træning i at forstå talt sprog.

Grundbogen

Ordbilledmetoden

Grundbogen er bygget op efter ordbilledmetoden. Ord og sætninger gentages mange gange men i forskellige typer opgaver og tekster. Målet er, at skriftbillederne i de enkelte ord og sætninger genkendes let og hurtigt. Vores erfaring er, at når først en række ord er automatiseret, vil kursisterne ubevidst danne regler, så de er i stand til at læse ord, de ikke har set før. Der arbejdes på intet tidspunkt med enkeltlyde eller stavelser. Bogstavernes navne indlæres, for at man kan bruge dem som redskab, når man taler om, hvordan ord staves, fx: Du mangler et 'r' til sidst. 'Kigger' er med 'dobbelt-g'. 'Hvad' starter med stort 'h'.

Sproget i grundbogen

Mens sproget i filmen er talesprog, er sproget i grundbogen beskrivende tekst i 3. person, som skal bruges til læsetræning, skrivetræning og indlæring af nye ord og sætninger.

Ordene og sætningerne i bogen er valgt ud fra, at de skal være lette at forklare ved hjælp af filmen og fotografierne i bogen. Sætningerne beskriver, hvad en person gør i bevægelser og handlinger mv.

De enkelte lektioner

Med udgangspunkt i lektion 1 'Kom indenfor' gives der eksempler på, hvordan man kan arbejde med stoffet i grundbogen. Det forudsættes, at man først har introduceret lektionen ved hjælp af filmen.

Side 6

For hver lektion er der 12 grundfotos, som beskriver en handling. Der øves 6 sætninger ad gangen, for at stoffet ikke skal blive for overvældende.

Den første side i lektionen er en oversigt over lektionens fotos samt tilhørende sætninger. Sætningerne indlæres mundtligt gennem filmen.

Start med en fælles introduktion af side 6 i klassen. Herefter bruges siden til at kursisterne to og to repeterer de tolv sætninger enten ved at kigge på fotografierne og huske sætningen eller ved at prøve at læse teksterne. Man kan evt. afdække skiftevis den ene eller den anden halve side undervejs.

Side 7

Kursisterne kopierer sætningerne og træner 'skønskrift'. Normalt er håndskriften på dette tidspunkt ikke særlig flydende.

Kursister, der er alfabetiseret på et andet alfabet, kan skrive en oversættelse til deres eget sprog på en af linierne.

Side 8

Kursisterne sætter et kryds ud for den rigtige sætning. En kursist læser de fire sætninger højt, som hører til et foto og fortæller hvilket foto, der er valgt. På den måde bliver øvelsen også en øvelse i oplæsning.

Side 9

Byt

Kursisterne skriver ordene i den rigtige rækkefølge. Herefter læser de på skift, hvad de har skrevet.

Læs

Vokalerne i det danske sprog er, som man kan se af øvelsen, i de fleste tilfælde ikke nødvendige, når man læser. Hvis man fx skal skelne mellem navnene: Lone, Line, Lene, Lena osv. er de selvfølgelig vigtige.

Meningen med øvelsen er, at kursisterne lærer at læse uden at hænge sig i detaljer og uden at stave sig gennem ordene. Det er sådan 'en normal læser' læser. Selv en meget sjusket håndskrift kan læses, blot der lige er den tilstrækkelige information. Meget læsning består i, at man gætter sig til, hvad der skal stå eller evt. udelukker noget, der ikke kan stå. Denne proces foregår ubevidst og ekstremt hurtigt.

Del sætningen op i ord

Sætninger uden mellemrum mellem ordene er svære at læse. Mellemrummene sørger for, at de enkelte ord er genkendelige, idet de er forskellige i længde og form. Øvelsen her er at analysere sætningen og finde frem til de enkelte ord, som så skilles med en streg.

Side 10

Skriv vokaler

Det er selvfølgelig afgørende, når man skriver dansk ifølge dansk retskrivning, at man skriver de rigtige vokaler. I mange tilfælde kan man ikke lytte sig frem til hvilke vokaler, der er i et ord. Derfor må kursisterne lære det udenad. Der er 9 vokaler i det danske alfabet, men der er over 32 forskellige vokallyde i det danske sprog. Og vokalerne udtale skifter ofte alt efter, hvor i en sætning de står og hvilke konsonanter, de har som naboer.

Navneord

Her præsenteres nogle af de genstande, man møder i lektion 1 i ubekendt og bekendt form.

Præsentationen er rent mekanisk, og viser blot at 'en' og 'et' står foran navneordet i ubekendt form ental og efter navneordet i bekendt form ental, at visse ord får dobbeltkonsonant i bekendt form og at ord der ender på 'e' mister 'e-et' i bekendt form. Tanken er at kursisterne får mulighed for at se 'systemet' i et skema.

Brugen af bekendthed forklares ikke. Mange af navneordene i bogen optræder i bekendt form, selv om det er første gang de præsenteres i en tekst. Genstande i boligen står oftest i bekendt form, fordi de er 'kendt' inden for husets rammer, fx: Gitte sætter sig i sofaen (sofaen i stuen). Lotte lukker døren (døren ud til entréen).

Side 14

Sætningsskema

Sætningsskemaet på side 14 er et meget forenklet skema, som blot skal sætte fokus på verbernes placering i en normal hovedsætning.

Småord

Øvelsen med småord bør laves efter at teksten på side 15 er læst.

Side 15

Læs

Meningen med teksten er dels en repetition af kendte ord og sætninger, og dels at kursisten får en oplevelse af at kunne læse en længere sammenhængende tekst. Læreren læser teksten højt sætning for

sætning, og kursisterne gentager i kor. Kursisterne læser på skift et stykke af teksten højt, og læreren og evt. de øvrige kursister retter udtalen.

Kursisterne hjælper hinanden med at læse hele teksten to og to.

Find alle verber

Kursisterne skriver de verber, de kan finde i teksten og tæller hvor mange der er. Bemærk at flere verber i bogen er refleksive eller i fast forbindelse. Fx er 'sætter sig' ikke det samme som 'sætter' og 'lukker op' ikke set samme som 'lukker'.

Side 16

De rigtige verber skrives på de tomme linier i teksten. Bemærk at nogle verber bruges flere gange.

Skriv en sætning

Bed kursisterne om at finde eksempler uden for bogens stof.

Imperativ

Læreren beder til en start kursisterne om at 'udføre' ordrerne på skift: 'Ring på døren!', 'Læg buketten!' osv. Brug forskellige genstande i klassen som 'erstatning' for de rekvisitter, der mangler. Bed kursisterne om at læse de tolv ordrer. Kursisterne arbejder så sammen to og to. Den ene læser ordrerne op og den anden 'agerer'.

Svar på spørgsmål

Læreren starter med at stille spørgsmålene. Kursisterne svarer. Herefter læses spørgsmålene. Nu arbejder kursisterne igen sammen to og to. Den ene læser spørgsmålene. Den anden svarer. Kursisterne skriver svarene på de tolv spørgsmål.

Side 77 og 78

Ordlister med verber og navneord

Ordlisterne er bl.a. lavet for at give læreren et overblik over bogens ordforråd. Den kan bruges af kursisterne til at kontrollere, at de kender alle ordene efter at bogen er læst og de kursister, der er alfabetiseret med et andet alfabet, kan skrive en oversættelse ud for hvert ord.

Side 79

Dialoger til filmen

Det er en god idé først at arbejde mundtligt med de dialoger, der er i filmen. Det er talesprog, og det bliver normalt ikke mere flydende og korrekt af at kursisterne sidder og læser dialogerne.

Dog har ægte analfabeter den fordel, at de ikke tillægger ordene en udtale, hvis regler stammer fra deres eget skriftsprog, og er de undervist efter ordbilledmetoden, har de desuden den fordel, at de ikke sidder og staver sig gennem ordene.

Ordforrådet i dialogerne er et noget andet end ordforrådet i grundbogen, men man må formode at mange kursister er i stand til at læse dialogerne, fordi de kender stoffet fra filmen og derfor kan huske eller gætte sig til mange ting.

Grunden til, at vi har valgt at bringe en udskrift af dialogerne i bogen, er at nedskrevet talesprog er meget brugt i de lærebøger der anvendes i indvandrerundervisningen. Det vil sige, at de fleste kursister vil støde på det på et eller andet tidspunkt.

Desuden er talesprog meget anvendt i skønlitteraturen og også i læselektbøgerne taler bogens personer med hinanden.

Endelig optræder talesprog som undertekster til film og tv-programmer.

Flydende talesprog indøves bedst mundtligt, men herefter er det en god idé at bruge dialogerne til læsetræning.

Dialogerne kan også bruges af læreren til at få et overblik over stoffet i lektionerne og kursister, som har et andet alfabet til rådighed kan skrive oversættelser.

Side 86

Parlør

I hver lektion er der sat fokus på 12 sætninger, som alle har en almen karakter, og som nemt kan anvendes i andre sammenhænge blot ved at ændre et enkelt ord eller to. Der er sat en parentes om ord, som oplagt kan skiftes ud med andre ord fx:

Så er der (kaffe) - Så er der te - Så er der mad - Så er der pause.

Eksempel på brug af parløren:

Når én lektion er gennemgået dels ved hjælp af filmen og dels grundbogen kan man arbejde med den tilhørende parlørside således:

1. Læreren læser en sætning op. Kursisterne viser at de har forstået enten ved hjælp af kropssprog eller med eksempler eller forklaringer.
2. Læreren gør opmærksom på hvilket ord, der kan erstattes og kursisterne kommer med bud på, hvad man ellers kan sige:

Hvor er det (varmt) i dag - Hvor er det koldt i dag - Hvor er det dejligt vejr i dag osv.

Nej, hvor er de (flotte) - Nej, hvor er de smukke - Nej, hvor er de grimme osv.

Herefter kan kursisterne prøve mundtligt at oversætte sætningerne til eget sprog, og de, der er i stand til det, kan skrive oversættelsen.

Læreren kan også skrive en sætning på tavlen, hvor et af ordene kan erstattes af andre ord. Kursisterne kommer med bud på, hvilke ord man kan bruge i stedet for et bestemt ord og ordene skrives på tavlen. Denne øvelse er også oplagt til par- eller gruppearbejde.

Side 87

Småord og udtryk

Småord

I talesprog bruger man småord (talesprogsmarkører) for at præcisere det man siger, for at markere sin holdning til det man siger og for at beskrive forholdet til den person man taler med.

- Hvor godt kender man personen?
- Hvordan kender man personen?
- Hvad vil man opnå med det man siger?
- Er man enig med den man taler med?
- Er man overrasket over det man hører?

- Er man måske ligefrem forarget?
- Er man indladende?
- Vil man gerne være uforskammet?
- Vil man være venlig?
- Vil man understrege det man siger?

Osv.

I dialog 1 siger Gitte:

Det er bare drønvarmt i dag.

Hvad står 'bare' for?

Det giver ikke nogen mening bare at slå 'bare' op i en ordbog.

'Bare' her betyder: Det er indiskutabelt.

I dialog 2 siger Lotte:

Vi tager bare den her.

Her betyder 'bare' at det ikke er noget problem at tørre op efter Gitte.

Lotte siger det, for at Gitte ikke skal føle sig flov

Lotte siger også:

Tag nu en til.

Her er 'nu' er opfordring til at spise en kage mere, en høflig men lidt bestemt opfordring med en antydning af, at det er for dårligt, hvis Gitte ikke kan spise mere.

Læreren læser sætningerne op og beder kursisterne om at komme med bud på, hvad de 'fede' ord betyder. Man kan også spille filmen og så bede om en forklaring på disse ord. Det er ofte, at det fremgår af personernes kropssprog, tonefald og attituder, hvad de egentlig mener.

Udråb

Udråb er tæt knyttet til vores følelser og er ikke internationale. De kan være svære bare at bruge på et andet sprog end på ens modersmål, fordi de føles forkerte. Hvis noget gør ondt siger man automatisk: 'Av' og ikke fx 'niyo', som man siger på . . .!

Udtryk

Præsenter udtrykkene og bed om en forklaring på, hvad de betyder og i hvilke situationer man kan bruge dem. 'Pyt med det' kan fx demonstreres ved at en kursist vælter en anden kursists tekus og at den anden så siger: 'Pyt med det'.

Det kan være relevant at tale om graden af irritation, glæde eller høflighed, som man kan lægge i disse udtryk. Her er filmen en god støtte.

Slang

Slang skifter ofte og bliver hurtigt umoderne. Udvid listen efterhånden som nye ord dukker op. Bed kursisterne om at komme med bud på, hvordan man kan bruge de enkelte slangord.

Verber i filmen

Det er tydeligt, at verberne i filmen er forskellige fra verberne i grundbogen. Siden er lavet for at give læreren et overblik over verberne i dialogerne. Man kan arbejde med verbernes bøjningsformer på tavlen.

Idéer til ekstra stof relateret til de enkelte lektioner:

Forslag til emner:

Lektion 1: Boligens indretning, værelser, møbler.

Lektion 2: Indkøb, opskrifter, mængde, mål, vægt.

Lektion 3: Annoncer, tidspunkter, priser.

Lektion 4: Kroppen, sygdomme, telefonbog, tidsbestilling.

Lektion 5: Tøj, størrelser, vaskeanvisninger, materialer.

Lektion 6: Planer og aftaler, mødetider og pauser

Man kan dels arbejde mundtligt med emnerne og dels inddrage autentisk skriftligt materiale i form af annoncer, skilte, brochurer, mærker i tøj, vaskeanvisninger, telefonbøger, lokalbøger m.v.

I tilknytning til det autentiske materiale kan læreren udarbejde forskellige opgaver, som kursisterne kan samarbejde om at løse.

Det er en god idé at anvende forskellige supplerende parlørsider med fotos eller tegninger over fx kroppens dele, møbler, tøj osv.

Læreren kan evt. skrive nogle korte og enkle dialoger relateret til emnerne og indtale dem på bånd. Det anbefales, at kursisterne lytter til båndet, før de læser den skrevne tekst.

Arbejdet med det ekstra stof skal selvfølgelig tilpasses kursisternes skriftlige og mundtlige niveau.

Det er her muligt at differentiere opgaverne, så at de kursister, der er på nogenlunde samme niveau mundtligt eller skriftligt, arbejder sammen om en opgave.

Brug af Internettet

I forbindelse med arbejdet med emner relateret til de enkelte lektioner kan man gøre brug af de mange tilgængelige websites, der er på Internettet, f.eks.: Føtex tilbud, IKEAs møbler, Årstidernes opskriftsider, Kraks vejviser med telefonnumre osv. Det er også her en god idé at lave opgaver til den enkelte website og lade kursisterne løse opgaverne sammen.